

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

27 / 30

De Groep en omgeving

Een landelijk gebied
van nationaal belang

Boerderij aan de Emminkhuizerlaan 8 in 1930. Om vrij schootsveld te creëren is deze aan het begin van de Tweede Wereldoorlog gesloopt.

Nog in 1940 is begonnen aan de bouw van een nieuwe boerderij. Deze wederopbouwboerderij is uitzonderlijk rijk vormgegeven en uitgevoerd.

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van het gebied samen kunnen gaan.

Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Landelijke gebieden

Na de oorlog veranderden de landelijke gebieden sterk van karakter. Verschillende ontwikkelingen speelden daarbij een rol. Schade als gevolg van de oorlog en de Watersnoodramp van 1953 werd hersteld. Tegelijkertijd leidde grootschalige ruilverkaveling tot herinrichting van honderdduizenden hectares cultuurgrond. Ook ging Nederland door met inrichting van nieuw land en ontginning. De Groep en omgeving wordt gekenmerkt door (indirecte) sporen van oorlogsschade en herstel hiervan in de vroegste wederopbouwperiode, in het bijzonder vele wederopbouwboerderijen met streekeigen kenmerken.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- De Groep en omgeving

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

10. Nagele

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vriehede
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Boxtel, Best en Sint-Oedenrode De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

De Groep en omgeving is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Meer informatie:

Wederopbouwlandschappen: 'de laag van de maakbaarheid', onderzoek naar Haskerveenpolder en De Groep, 2014, Feddes/Olthof Landschapsarchitecten bv in samenwerking met Franz Ziegler/Branderhorst voor architectuur en stedenbouw. Het onderzoek is te downloaden op de website www.collegevanrijksadviseurs.nl > Adviezen & publicaties.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

De Groep en omgeving

Voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstond grote schade in buurtschap De Groep en omgeving. Het gebied wordt nog altijd gekenmerkt door (indirecte) sporen van oorlogsschade en het herstel hiervan, in het bijzonder vele wederopbouwboerderijen met streekeigen kenmerken.

Dit wederopbouwgebied van nationaal belang maakt deel uit van de Grebbelinie, zo'n 40 kilometer lange verdedigingslinie door de Gelderse Vallei. De aanwezigheid van spoorwegen maakte De Groep en omgeving vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog van extra strategisch belang. Om het land beter te kunnen verdedigen werd door Nederlandse troepen de achttiende-eeuwse verdedigingslinie nieuw leven ingeblazen. Een deel van het gebied werd onder water gezet, als belemmering voor het vijandelijk leger. Tientallen bouwwerken en veel groen moesten wijken om vrij schootsveld te creëren. De inval van de Duitsers heeft diepe sporen nagelaten in het landschap.

Eerste herstel tijdens de oorlog

Kort na de capitulatie van Nederland begon het eerste herstel en de herinrichting van het gebied, mede op initiatief van de bezetter. Het Bureau Wederopbouw Boerderijen, dat hiervoor was opgericht, realiseerde tientallen nieuwe boerderijen en huizen, die soms nog herkenbaar zijn aan een herinneringstegel. In 1942 vielen de herstelwerkzaamheden stil door de bouwstop die de Duitsers oplegden. In de laatste oorlogsmoanden werd opnieuw hevig gevochten bij de Grebbelinie. Dat leverde nieuwe gebouwschade op, die na de oorlog werd hersteld.

Schaalvergroting

De herinrichting maakte vanaf midden jaren zestig deel uit van de ruilverkaveling Heiligenbergerbeek, een veel groter gebied dat zich oostelijk uitstrekte langs de Grebbelinie. In het landschapontwerp, van de architecten N.M. de Jonge en J. Boon, is het bestaande karakter van het landschap behouden. Het contrast tussen de blokpercelen in het noorden en de strokenstructuur in het zuiden is gebleven, evenals de meeste perceelvormen en -scheidingen. Schaalvergroting heeft nauwelijks plaatsgevonden. Inmiddels staat de open ruimte in het landschap onder druk door verstedelijking en de schaalvergroting van de bebouwing op de boerenerven.

- 1 Het Valleikanaal, onder meer aangelegd ter versterking van de Grebbelinie
- 2 In het gebied zijn verschillende typen wederopbouwboerderijen te vinden
- 3 Herinneringstegel met jaartal en uit de vuurzee klimmende leeuw als symbool voor de wederopbouw
- 4 Bouwtekening van de boerderij aan de Emminkhuizerlaan 8
- 5 Boerderij Nattegat aan de Voskuilerweg 40 in aanbouw eind jaren veertig
- 6 Noodwoning, nu in gebruik als schuur
- 7 Bombardement op de Pothbrug tussen Scherpenzeel en Woudenberg, 11 mei 1940
- 8 Oude Holleweg in 1953 na de asfaltering, onderdeel van de streekverbetering
- 9 Half open landschap waarvan bestaande perceelgrenzen zijn gerespecteerd

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / **Ontwerp** en-publique.nl

Kaarten Must / **Foto cover** Boerderij Nattegat in aanbouw, collectie familie Wolswinkel

foto Feddes/Olthof landschapsarchitecten

foto Feddes/Olthof landschapsarchitecten

foto Piet Valkenburg

foto Bureau Wederopbouw Boerderijen, SHBO

foto Collectie familie Wolswinkel

foto Piet Valkenburg

foto Vereniging Oud Scherpenzeel

foto Archief Eemland

foto Feddes/Olthof landschapsarchitecten

